

METODIKA VÝCHOVY DĚTÍ K DEMOKRATICKÝM POSTOJŮM

Projekt byl realizován 11/2021 – 4/2023 v rámci programu
Erasmus+ školní vzdělávání - Klíčová akce 2 – Partnerství malého rozsahu (KA210-SCH), Výzva 2021
s názvem Democratic attitudes of children
Registrační číslo projektu: 2021-1-CZ01-KA210-SCH-000031444

Na projektu spolupracovala Nadace Pangea (Česká republika) a Utiskoli Laugarvatn (Island).

PANGEA

Bláskógaskóli
Laugarvatni

Virðing • Vinátta • Gleði

Autorka metodiky: MgA. Jana Haková

Praktickými aktivitami přispěli: Mgr. Pavla Příbylová, Mgr. Barbora Fialová, Bc. Martina Štolbová,
Mgr. Martina Pospíšilová, Hallbera Gunnarsdóttir, Dagný Rut Gretarsdóttir, Margrét Hardardóttir,
Mgr. Veronika Žáková

Rok vydání: 2023

OBSAH

Východiska metodiky

- 1) Výchova ke ctě (Česká republika)
- 2) Útiskoli (Island)
- 3) Odborná východiska metodiky

Tři pilíře výchovy dětí k demokratickým postojům

- 1) Vědomá práce dětí s vlastními morálními kvalitami
- 2) Aktivní občanský život dětí
- 3) Emoční vztah ke své zemi

Praktické aktivity

- 1) Praktické aktivity I - Vědomá práce dětí s vlastními morálními kvalitami
- 2) Praktické aktivity II - Aktivní občanský život dětí
- 3) Praktické aktivity III – Emoční vztah ke své zemi

Východiska metodiky

Demokraticky orientovaní občané přemýšlejí nejen o tom, jak se starat o současnou demokratickou společnost, ale i o tom, jak pozitivně ovlivnit její podobu v budoucnu, kdy už bude plně v rukou současných dětí. I my vnímáme jako důležité zasít semínka demokracie v dětech v nízkém věku, aby se staly přirozenou součástí dětské osobnosti. To, čím nyní děti ovlivňujeme, se v budoucnu vrátí. Snažíme se, aby dnešní děti znaly slova jako je zodpovědnost, respekt, porozumění, odvaha, vytrvalost, trpělivost, ochota, vlastenectví, čestnost, integrita a další. Neexistuje rozdílný jazyk pro malé děti a dospělé. Záleží jen na nás, kdy dovolíme, aby děti pochopily velká slova a jejich význam. A děti s nimi pak mohou vědomě pracovat.

Podíváme-li se na současné snahy evropských institucí o posílení demokratických postojů dětí, zjistíme, že výchova k demokracii je opravdu akcentovaným vzdělávacím tématem celé Evropy. Rada Evropy prosazuje ve všech členských státech 6 klíčových demokratických principů a usiluje o jejich atraktivnost pro cílovou skupinu dětí. Jaké tyto principy jsou a jak jsou personifikovány?

Odborníci všech evropských zemí společně vytvořili rozsáhlé příručky pro pedagogy, které ukazují na konkrétních příkladech, jak děti přirozeně k demokracii vést. **Naše metodická příručka je dalším příspěvkem do balíčku záměrného posilování demokratických postojů dětí žijících v Evropě.**

Odlišuje se od stávajících metodik tím, že pracuje holistickým způsobem. Využívá metody zážitkové pedagogiky a jejího komplexního přístupu k rozvoji osobnosti dítěte. Podrobněji v kapitole Tři pilíře výchovy dětí k demokratickým postojům.

Naše pojetí metodiky kombinuje dva ověřené koncepty, které se v České republice a na Islandu rozvinuly ve stabilní výchovné přístupy. Oba mají velký potenciál podpořit děti v aktivním vztahu k evropskému společenství.

1) Výchova ke ctnostem

Virtue Education

*Jednoho večera vzal starý Indián svého vnuka a vyprávěl mu o bitvě, která probíhá v nitru každého člověka. Řekl mu: „Synku, ta **bitva v každém z nás je bitva mezi dvěma vlky. Jeden je zlý. Je to vztek, závist, žárlivost, smutek, sobeckost, hrubost, nenávisť, sebelítost, falešnost, namyšlenost a ego. Ten druhý je hodný. Je to radost, pokoj, láska, naděje, vyrovnanost, skromnost, laskavost, empatie, štědrost, věrnost, soucit a důvěra**“. Vnuk o tom všem přemýšlel a po chvíli se zeptal: „A který vlk vyhraje?“ Starý Indián odpověděl: „**Ten, kterého krmíš.**“*

Výchovou ke ctnostem chceme krmit hodného vlka, chceme rozvíjet pozitivní kvality osobnosti, které jsou nám od narození dány. Výchova ke ctnostem pomůže každému dítěti poznat vlastní silné ctnosti, uvědomit si a přijmout ty slabší, pomůže mu jednat s respektem k různosti druhých, oceňovat jejich přednosti a být samostatnějším a zodpovědnějším dítětem. Výchova ke ctnostem tak přispěje k **nastavení „malé“ demokracie** v dětské skupině, kde se děti mohou otevřeně vyjadřovat k druhým i k událostem, které se okolo nich odehrávají.

Výchova ke ctnostem nesměruje k vytvoření jakési ideální rasy skvěle jednajících dětí, které vždy ví, jak se zachovat ctnostně. Naopak, výchova ke ctnostem pracuje s člověkem v jeho přirozenosti, i s jeho nedokonalostmi. Jejím smyslem je umožnit žít vědomě sám se sebou už od malička, znát ve ctnostech svou sílu (které jsou mi vlastní a jdou mi lehce) i své rezervy (které ctnosti jsou pro mě těžké a moc mi nejdu). Dítě si pak rozhoduje samo o tom, jestli se chce a bude v něčem posouvat. Neexistuje tedy žádná laťka ideálního ctnostného dítěte, ke které bychom je měli vést. Naopak, odkrýváme jedinečnost každého dítěte pro něj samého, aby ji uvidělo, pochopilo a mohlo plně rozvíjet.

Jaký je přínos Výchovy ke ctnostem

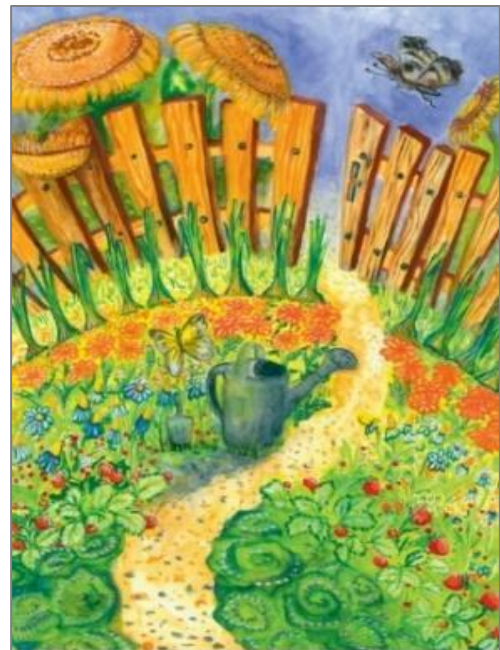

- Dítě dokáže pojmenovat vlastní kvality osobnosti a pochopí, v čem je jedinečné.
- Uvědomí si své slabší stránky a rozhodne se, jak na nich bude pracovat.
- Bude samostatnějším a zodpovědnějším dítětem, které umí mluvit a přemýšlet o tom, co se v něm odehrává.
- Dokáže přemýšlet o svém pozitivním vlivu na svět okolo sebe.
- Děti poznají přednosti ostatních a chovají se k sobě s větším respektem.
- Zlepší se klima ve skupině.
- Děti se naučí rozpoznávat jednání, které vede ke konfliktu, a osvojí si cestu vedoucí k dohodě.
- Děti získají nástroj pro společnou dohodu o soužití ve třídě a řešení případů porušení.

Ctnosti jsou květiny v zahradě

Aby děti co nejnázne pochopily podstatu ctností, zvolili jsme v naší metodice metaforu zahrady. **Zahrada je osobnost dítěte a ctnosti jsou květiny**, které v zahradě rostou. Pokud o ně pečujeme, budou silné, voňavé a krásné. Pokud ne, budou vadnout a zahrada bude podle toho vypadat. Každá osobní zahrada má svůj tvar, atmosféru, své barvy a vůně. Všechny zahrady jsou jedinečné, žádná není lepší než druhá a záleží jen na nás, jak se chceme o svou zahradu starat.

Co přesně ale *ctnost* označuje? Jedná se o synonymum slova *hodnota*? Ne, protože pro někoho má vedle přátelství a odvahy hodnotu také majetek nebo práce, a to nejsou kvality, které nosíme uvnitř sebe a které z nás dělají dobrého člověka. Ctnosti jsou něco jemnějšího, něco ryze osobnostního, co utváří náš charakter.

ZAHRADA
VÝCHOVA KE CTNOSTEM

Karty ctností

Aby se děti rychleji zorientovaly v tom, co která ctnost znamená, pracuje Výchova ke ctnostem s kartami, které jednotlivé ctnosti zobrazují a popisují. Děti tak na kartě vidí konkrétní chování, které znají, spojené se slovním popisem ctnosti. Karty zobrazují abstraktní pojem v akci a pomáhají k pochopení a zapamatování dětmi. Druhá strana karet pak nabízí otázky, které může učitel s dětmi probírat, a příbuzná témata, na kterých lze s dětmi pracovat.

Pochopení abstraktního pojmu

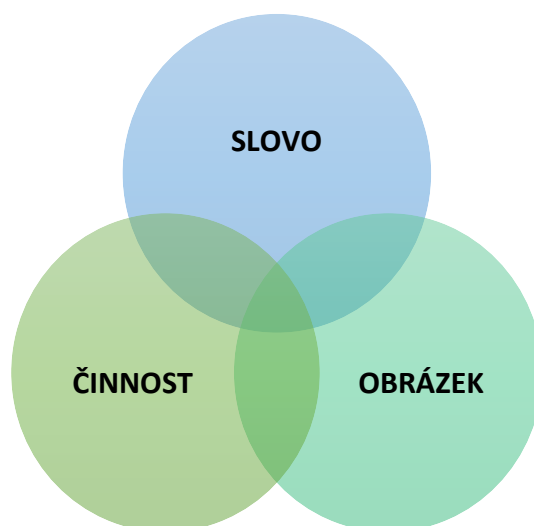
Po několika letech experimentování s výchovou ke ctnostem jsme dospěli k závěru, že děti pro pochopení ctností potřebují **kombinaci tří věcí - slovní pojmenování, praktickou činnost a vizualizaci**. Pak jsou schopny abstraktním pojmům porozumět a používat je v životě.

Slovem jednoduše pojmenováváme ctnosti, které jsou v chování dětí patrné a my je použitím slov zviditelníme. Můžeme použít jednoslovné pojmenování ctnosti – TRPĚLIVOST. Nebo využít i její zevrubnější popis – TRPĚLIVOST JE UMĚNÍ PŘIJMOUT, ŽE NĚCO TRVÁ DÉLE NEŽ BYCH SI PŘÁL.

Činnost, při které je ctnost přítomná, vzniká několikrát za den v kolektivu dětí zcela spontánně. Např. když se děti domlouvají, jak si rozdělí úklidovou službu ve třídě, objeví se přirozeně vzájemnost a zodpovědnost. Když pomohou kamarádovi, který si rozbil na hřišti koleno, je přítomná starostlivost a ochota. Vedle běžných činností třídy můžeme využít také plánované herní situace, jejichž záměrem je nějakou ctnost akcentovat a pro děti zviditelnit. Takové herní situace jsou popsány níže v samostatné kapitole *Praktické aktivity*.

Obrázek je vizuálním kódem, který dětem pomáhá zapamatovat si význam ctnosti jednodušším způsobem než slovem. Obrázek si dítě zapamatuje a později snáze propojí s abstraktním významem. Každá naše karta ctností ukazuje situaci, kterou děti znají ze života. Tato situace je spojena s prožitkem, který si pohledem na obrázek dítě vybaví.

Jednoduchý koncept Výchovy ke ctnostem se dá nakreslit takto:

Průvodce dětí pak kombinuje jednotlivé prvky a pravidelně všechny tři pravidelně používá. Jeho dvěma hlavními dovednostmi, které jsou ve výchově ke ctnostem pro učitele nezbytné, jsou:

- 1) zařazovat ctnosti jako výchovný cíl do plánu činností,**
- 2) zaměřovat na ctnosti pozornost dětí.**

Tyto dovednosti jsou klíčové a pro naši metodiku nenahraditelné. V nich se ukrývá jedinečnost výchovy ke ctnostem. Na tomto konceptu je skvělé, že se dá připojit k jakémukoli výchovnému pojetí, ať už se jedná o klasickou státní školu nebo některou z alternativ. Není potřeba nic měnit. Stačí k běžnému programu přidat pravidelné zaměřování pozornosti dětí na ctnosti, tedy na to, co se odehrává uvnitř jich samých a jak se ctnosti projevují v jejich jednání navenek. Pokud s tím začneme už ve školce, budou děti ještě lépe připraveny pro školní prostředí.

Přenos do života

Aby výchova ke ctnostem byla užitečná pro osobní život dítěte, nezůstáváme při slovním pojmenování jen u aktuální situace, ale vždy se snažíme o **přenos do reálného života**. Teprve obrácením pozornosti na každodenní život získává dítě benefit výchovy ke ctnostem a může s osvojenou ctností pracovat dál

v životě, a to až do stáří. Učitel dítě vede k chápání ctnosti v kontextu třídy, jeho domova, osobních koníčků atd. Jakmile dítě jednou ctnost pochopí, stane se napořád součástí jeho myšlenek a postojů.

*Žákovu práci usnadniš, jestliže mu ve všem, čemu ho budeš učit, ukážeš,
jak se to užívá v denním životě.*

Jan Amos Komenský

2) Útiskoli

Outdoor School

Současné výzkumy ukazují, jak je pro děti důležité trávit čas venku a **učit se v přirozeném přírodním prostředí**. Na Islandu hodně záleží na tom, jaké je venku počasí, protože se mění velmi rychle. Tvorba učebních cílů vyžaduje velkou flexibilitu. Nepředvídatelnost počasí je brána jako výhoda a s každým typem počasí se pracuje jinak. Například hraní za deště je skvělé pro zachytávání vody, mokrý sníh se používá jako stavební materiál a když svítí sluníčko, dají se stavět přístřešky z přírodních materiálů.

Tím, že děti pracují venku v různém počasí, učí se přirozeně flexibilitě, sebeobsluze v různých podmínkách a samostatnosti v péči o sebe i o kamarády ve skupině. Musí prostě reagovat na podněty zvenčí jako jsou vlhkost, teplota, vítr a sníh. Práce ve skupině je v takových podmínkách přirozeně **vede ke spolupráci, respektu a vzájemné podpoře**, což jsou aspekty demokratické společnosti.

Děti se v Utiskoli učí tím, že pracují se skutečnými předměty. Například výuka geometrie venku je mnohem efektivnější než pouhé počítání plochy a objemu v učebnicích matematiky. Prohlížením učebnic můžeme ptáky studovat na papíře, ale když vyjdeme ven, můžeme je vidět v jejich přirozeném prostředí a můžeme pozorovat jejich chování. Nebo se můžeme vydat na historická nebo jinak významná místa, kde děti lépe porozumí událostem, které se staly nebo se chystají.

Je úžasné pozorovat, jak se děti během venkovního učení stávají aktivnějšími a zvyšuje se kvalita procesu poznávání a učení nejen individuálního, ale i skupinového. Děti pod vlivem venkovních podnětů často vymyslí vlastní přídavek k naplánovanému učivu a naučí se samy víc, než bylo plánováno učiteli. Takové neformální učení je důležité a vede děti k větší odpovědnosti za svůj rozvoj, protože

ony samy ovlivňují to, co se učí. Jak se děti stávají efektivnějšími venku, jsou víc přítomní a šťastnější a rozvíjejí větší odvahu, vytrvalost a sebedůvěru.

Ve všech ročníkových osnovách Utiskoli jsou akcentovány následující rozvojové cíle.

Vyjadřování a komunikace
Žák umí naslouchat pokynům a nacházet v nich informace a argumenty.
Žák se umí vhodně se vyjadřovat a používat náležitou slovní zásobu pro dané téma v každé situaci.
Žák umí vyjádřit své myšlenky a názory a projevit své znalosti způsobem, který je pro danou chvíli adekvátní.
Kreativní a kritické myšlení
Žák si uvědomuje, že je možné nacházet více než jedno řešení problému, umí se učit ze svých chyb a kreativně je využívá.
Žák rozumí rozdílu mezi fakty a názory.
Žák umí nahlížet možná řešení problémů z různých úhlů, uvažuje kreativně.
Samostatnost a spolupráce
Žák je schopen sledovat pokyny, pokud je to vhodné nese zodpovědnost za svou vlastní práci na projektech a cvičeních.
Žák umí využívat svých silných stránek.
Žák se umí pozitivním způsobem zapojit do hry a práce ve školní komunitě.
Žák umí kladně reagovat na vedení.
Zodpovědnost a hodnocení vlastního procesu učení
Žák umí rozpoznat své silné stránky a identifikovat prostor pro zlepšení ve svém vzdělávacím procesu.

3) Odborná východiska metodiky

Otázkou demokratických postojů se mj. zabývá také obor **politická psychologie a psychologie demokracie**. PhDr. Martina Klicperová-Baker CSc., DSc. (působící na Psychologickém ústavu Akademie věd ČR a spolupracující s Univerzitou v San Diegu) prováděla spolu s kolegy výzkum předpokladů pro demokratické chování. Konkrétně zkoumali sociálně-psychologické dispozice, které napomáhají tomu, aby člověk nebo národ byl pro demokracii připravený a byl jí nakloněný. Její výzkum na reprezentativním vzorku několika tisíc respondentů u nás i v mezinárodním měřítku ukazuje, že z psychologického hlediska **existují tři hlavní pilíře demokratičnosti** (sociálně psychologické dispozice demokracie). Pokud jsou ve společnosti tyto pilíře živé, lidé jim rozumí a uznávají je, je velká naděje, že se národ vyrovná s občasnými problémy a krizemi a demokracii si dlouhodobě udrží.

Sociálně psychologické dispozice demokracie:

1) *Občanská slušnost a morálka*

Do této skupiny patří všechny morální kvality člověka, např. všeobecná úcta, důvěra vůči ostatním lidem, tolerance vůči rozdílům etnickým, rasovým nebo majetkovým, osobní zodpovědnost, poctivost a čestnost. Demokracie je založená na mnoha konfliktech, které jsou někdy pro slušnost výzvou. Jde o to zároveň naplňovat vůli většiny, a přitom hlídat práva menšin. Jde o svobodu všech a zároveň o rovnost, takže bez domlouvání a diskusí to ani nejde. O to víc je v různosti názorů důležitá slušnost, se kterou se různé pohledy na věc prezentují a diskutují, a morálka, se kterou se prosazují.

2) *Občanská politická kultura*

Tento pojem neoznačuje práci politiků někde nahoře, mimo dosah běžného občana, ale naopak to, jak si obyčejní lidé politiku uvědomují a nakolik se snaží svůj vliv vnést do veřejného života. Politika (z řeckého *polis* – město, *politiké techné* – správa obce) je pojem označující proces a metodu rozhodování určité skupiny lidí s pluralitními zájmy a názory. Občanské politická kultura pak znamená to, jak moc se o politiku běžní lidé zajímají, jestli jí rozumějí, jestli chápou, které zákony jsou dobré a které ne. Také jde o to, jestli ty zákony sami ctí. Jde o základní víru v demokracii jako rozumný systém a o to, zda se člověk snaží k demokratickým procesům nějakou vlastní aktivitou přispět, např. osobní angažovaností v lokální komunitě.

3) *Vlastenectví (patriotismus)*

V demokracii je kromě racionálního porozumění důležité také osobní zapálení člověka, jeho emoční angažovanost. Když je demokracie příliš suchá a příliš úřední, tak o ni lidé ztrácejí zájem. Vlastenectví dává demokracii jakousi šťávu, emoční občanský a kulturní základ. Mít rád svou zemi a vážit si všeho, co z ní vzešlo a vzejde, je důležitý třetí pilíř demokracie.

Tyto tři pilíře definuje PhDr. Martina Klicperová-Baker CSc., DSc. se svým kolektivem sociálně-psychologických vědců. Pro působení na osobnost dětí v oblasti výchovy k demokratickým postojům nám přijde ideální.

Naše koncepce výchovy dětí k demokratickým postojům

Jak bylo řečeno na začátku této brožury, Evropská unie věnuje pozornost rozvoji demokracie už v dětském a studentském věku. Existuje mnoho příruček, které pomáhají učitelům toto téma přenášet do výuky ve školách (např. materiály Centra občanského vzdělávání, ČR). Ačkoli jsou přívětivě zpracované, připadá nám, že se jedná o návody převážně rozumové, které dětem přinášejí podněty pouze pro racionální část osobnosti.

Naší ambicí je představit jednoduchý metodický systém, který je holistický. Holistický přístup ovlivňuje dětské myšlení, dotýká se emoční stránky a formuje také postoje dětí tím, že předkládané téma dítě propojí s emočním prožitkem. V praxi to znamená, že se dítě sebezkušenostně setkává s aspekty sociálně psychologických předpokladů pro demokratické chování. Neučí se poučky, nemusí si nic pamatovat, jednoduše se uvnitř své osobnosti utváří. Výzkum Martiny Klicperové-Baker se nám zdá nejlépe využitelný jako východisko pro definování konkrétní holistické metodiky.

Vycházíme tedy z výzkumu Martiny Klicperové-Baker a stavíme výchovu dětí k demokracii také na třech pilířích. U každého z nich jsme nastavili cíle, které může pedagog postupně sledovat.

Oba národní koncepty, které spojujeme dohromady, vytvářejí konkrétní náplň těchto tří pilířů. Podle našich několikaletých zkušeností děti dokáží porozumět abstraktním pojmům, které jsou s demokracií, morálkou a aktivním občanstvím spojeny, a dokáží podle nich řídit své občanské chování.

Podstatou Výchovy ke ctnostem je přivést dítě k porozumění konkrétním vnitřním kvalitám osobnosti - ctnostem. Dítě se naučí vnímat ctnosti ve svém prožívání a dokáže je vidět v chování druhých. Bude umět rozpoznat, kterou ctnost určitá situace ve společnosti vyžaduje. Dokáže přiřadit ctnosti k

pozitivním vzorům ve společnosti. Bude umět ovlivnit své jednání ku prospěchu řešení situace vědomým použitím ctností jako jsou např. respekt, citlivost, sebekázeň, odvaha, vzájemnost aj. Podstatou Útiskoli je aktivní venkovní participace dětí v lokální komunitě, ať už s výstupy užitečnými pro celou obec nebo s užitkem pro školní kolektiv. Obojí má vliv na přemýšlení dětí o tom, co je společně žádoucí vykonat pro dobro širší skupiny. Spojujeme oba přístupy dohromady a využíváme je jako konkrétní postupy pro posilování sociálně psychologických předpokladů demokracie.

Následující pilíře výchovy dětí k demokratickým postojům je vhodné kombinovat, aby žádný z nich nechyběl nebo nepřevažoval, a zároveň aby žádný z nich nebyl formální.

1) Vědomá práce dětí s vlastními morálními kvalitami

Tento pilíř je postaven zejména na konceptu Výchova ke ctnostem. Jeho hlavními cíli jsou tyto:

- Děti chápou, že v sobě nosí svět morálních kvalit a že se svobodně rozhodují, v jaké míře je využijí ve svém jednání.
- Děti rozumí jednotlivým významům ctností, dokáží je rozpoznat ve svém prožívání a chování a dokáží je vidět v chování druhých.
- Děti chápou význam morálních kvalit člověka pro fungování demokratické společnosti.

Mohlo by se zdát, že děti velkým slovům jako je třeba **pospolitost, respekt, sebeúcta, sebekázeň, spolehlivost, porozumění, zvidavost atd.** nemohou rozumět. Že jsou pro ně tyto pojmy příliš abstraktní. Opak je pravdou. Pokud dětem ukážeme význam těchto slov v konkrétním lidském jednání, pak snadno pochopí jejich význam a začnou je dokonce přirozeně ve větách používat. Budou totiž najednou umět pojmenovat to, co se odehrává uvnitř jich samých, v jejich srdci, v jejich vůli, v jejich hlavě. Začnou si samovolně všímat vlastních vnitřních stavů, ve kterých pak dokáží rozlišit, jestli se jedná např. o vnitřní boj s leností a potřebují vytrvalost. Nebo boj se strachem, kdy jim chybí kus odvahy. Jestli právě zažívají hřejivou hrdost na něco, co se jim povedlo nebo jestli v sobě chtějí probudit respekt, když jejich kamarád potřebuje dělat něco jiného, atd.

Když začneme pojmenování jednotlivých ctností běžně používat v každodenním jazyce, děti je snadno převezmou a začnou je používat taky. Děti potřebují opakovaně vidět a zažívat, co znamená např. **být štědrý, chovat se citlivě, důvěřovat sám sobě, respektovat druhého, být si vzájemně prospěšní** apod. Když se taková příležitost v běžném chodu školky objeví, využijeme ji a zviditelníme ctnost slovem. Když starší děti samy od sebe pomáhají zavázat tkaničky mladším, oceníme jejich *ochotu*. Když děti samy uklidí hračky na své místo, pojmenujeme nahlas jejich *spolehlivost*. Když se děti hádají o hračku, můžeme říct, že jim chybí *respekt* a *porozumění*, a můžeme jim pomoci je najít. Prostě přirozeně,

lehkým štětcem, používáme slova ctností, aby byla pravidelně dětmi vnímaná v různých situacích. Používáme je popisně, nijak ostře a vyčítavě.

“Paní učitelko, Honza řekl, že jsem blbec!”

“Aha, a ty si to o sobě myslíš?”

“Ne.”

“Není důležité to, co kdo o tobě říká, ale to, co si myslíš o sobě ty sám. Když si vážíš sám sebe a myslíš si o sobě hezké věci, to je sebeúcta. Víím, že se ti nelíbí, co ti Honza řekl. Můžeš mu na to odpovědět, že se ti to nelíbí a že sám dobře víš, že blbec nejsi!”

Pokud děti poznají svůj pozitivní vnitřní svět, mohou přispívat ke vzájemnému respektu, slušnému sdílení názorů a morálnímu chování už od malička. Když na vlastní kůži zažijí přínos morálního chování v menší skupině (třídní kolektiv), budou vědět, že je užitečné, a v dospělosti jej budou přirozeně aplikovat při řešení občanských situací.

PRACOVITOST

ODVAHA

POSPOLITOST

Ctnostem se lze naučit tak, že se postupně koná dobro. Tak jako se děti snadno naučí běhat běháním, mluvit mluvením, psát psaním apod., právě tak se naučí poslušnosti tím, že budou poslouchat, zdrženlivosti tím, že budou zdrženlivé, trpělivosti tím, že budou trpělivé apod. Jen aby byl někdo, kdo je slovem a příkladem povede. Vychovávání musí proto mít stále před očima příklady řádného života rodičů, chův, učitelů, druhů.

Jan Amos Komenský

2) Aktivní občanský život dětí

I malé děti mohou aktivně přispívat ke kvalitnímu občanskému životu. Jen k tomu potřebují nás dospělé, abychom jim ukázali význam takového chování a naučili je, jak na to. Můžeme dětem ukázat, že mohou mít velký vliv na komunitní dění. Děti totiž mají přirozeně pocit, že svět dospělých řídí dospělí a samotné je nenapadne, že jej mohou ovlivňovat také. Naučit děti v malém věku přemýšlet o důsledcích svého chování a naučit je vidět občanské situace, ve kterých mohou svým úsilím přispět k nápravě nebo zlepšení, je krásný úkol rodičů i učitelů.

Je důležité, abychom dětem zprvu v občansky orientovaných činnostech pomáhali a učili je, jak je mohou plánovat, jak si ve skupině organizovat práci, jak řešit případně překážky apod. Můžeme děti vést k těmto cílům:

- Děti chápou důležitost aktivního občanského chování pro fungování demokratické společnosti
- Děti dokáží navrhnout vlastní zapojení do občanského dění ve škole nebo v obci
- Děti si osvojí procesní samostatnost při vykonávání občanských aktivit

Konceptem plným konkrétních projektů aktivního občanského života dětí je islandská Utiskoli. Děti v ní od malička chodí ven a jsou prospěšní místní komunitě. Díky pravidelnosti těchto aktivit si postupně zvykají, že dělat něco pro dobro většího celku je přirozené. S každým dalším projektem se učí také dovednosti nezbytné pro spolupráci – jak plánovat, jak plán v postupných krocích organizovat a naplňovat, jak jej vyhodnotit. Prostě dovednosti užitečné pro dospělý život.

3) Emoční vztah ke své zemi

Tento pilíř metodiky je nejvíc propojen s emoční stránkou dětí. Většina již existujících metodik demokratické výchovy pracuje ve dvou krocích:

1. Různými formami dětem předává informace o důležitých aspektech demokracie
2. Různými formami vede děti ke zpracování těchto informací (záznamové archy, diskuse, apod.)

Takový postup je určitě záslužný, nicméně postrádá zapojení dětí srdcem. Navíc se dotýká demokracie obecně, a ne ve spojení s konkrétní zemí, která je pro děti domovem. Emoce v dětech probouzejí zájem o vlastní zemi. Pokud k ní dítě ucítí emoční pouto, stane se pro něj jeho země významnější a bude mít přirozeně potřebu o ni pečovat. Pokud se podaří takovéto napojení na národní úrovni, můžeme pak navázat posílením emoční vazby na celý evropský kontinent.

Cílená práce s emocemi je součástí zážitkového učení, které využívá Výchova ke ctnostem i Útiskoli. Proto budeme v této části metodiky navrhnout konkrétní aktivity pro probuzení lásky k vlasti.

Praktické aktivity

Praktické aktivity jsou rozděleny do tří skupin podle jednotlivých pilířů metodiky. Všechny jsou popsány včetně reflexe, která je součástí celého procesu. Reflexe posiluje AHA momenty v prožitku dětí a zvětšuje tak učební dopad. Děti si toho jednoduše odnesou víc, protože při reflexi mají čas si prožité věci pojmenovat, uvědomit a tím zanést do svého myšlení. V reflexi učitel vede děti k vymýšlení dalších demokratických myšlenek a konkrétních nápadů pro zlepšení občanského života. Součástí reflexe jsou i učitelem moderované dohody v dětské skupině, které vedou k postupnému zlepšování třídního klimatu, vzájemnému respektu a větší synergii dětí ve třídě.

U každého pilíře uvádíme určitý počet aktivit jako inspiraci. Výčet aktivit jistě není finální. Naším cílem je prakticky ukázat, jak s naší metodikou pracovat. Všechny tři pilíře lze naplnit dalšími činnostmi podle zaměření školy či pedagoga.

1) Praktické aktivity prvního pilíře – vědomá práce s posilováním morálních kvalit

ČESTNOST

aktivita: Svědomí

prostředí: uvnitř

čas: 30 minut

materiál: černé čtvrtky, bílá tempera, štětce, hroty k vyrývání

motivace: Ukážeme dětem dvě čtvrtky – bílou a černou. „Děti, co myslíte, která z těch čtvrtek bude asi mé špatné svědomí a která to čisté? Co myslíte, může se z toho černého stát to čisté bílé? Kolik nás to asi bude stát úsilí? Můžeme si to zkusit pomocí barvy.“

Popis: Děti dostanou každý svou černou čtvrtku. Mohou si klidně vybrat její velikost. Pak z ní pomocí nanášení temperové barvy udělají čtvrtku bílou. Při práci zjistí, že je třeba použít opravdu hodně barvy, než vznikne tlustá vrstva bílé, která černou plně překryje. Do ještě nezaschlé barvy pak děti mají vyrýt lidi, kteří už mají čisté svědomí. Mohou vyrývat třeba druhou stranou štětce. Děti mají vyrýt i výraz obličeje, jak se lidé s čistým svědomím tváří. Nakonec si prohlédneme obrázky a zaměříme pozornost dětí na usměvavé tváře vyrývaných postav.

reflexe: Reflexi můžeme směřovat k tomu, že vždy je možnost z černého svědomí udělat zase to čisté. Že je lepší být čestný a napravit své chyby, i když se je někdy bojíme přiznat.

Obměna: Děti si mohou zkusit i opačnou variantu, tedy z bílé udělat černou čtvrtku. Mohou porovnat, co bylo snazší. A do černé barvy mohou vyrýt lidi, kteří zrovna mají špatné svědomí, a oba obrázky pak porovnat.

Autor: Martina Štolbová

ZODPOVĚDNOST

aktivita: Smraďoch nepořádný

prostředí: venku/uvnitř

čas: 30 min

materiál: papír, nůžky, tužky, provaz

příprava: průvodce si nachystá lístečky s názvy odpadků (konzerva, pet lahev, sklenice od okurek, atd...) - alespoň dvojnásobek toho, kolik má ve třídě dětí. Opodál si připraví doupě Smraďocha nepořádného - skřítka, který se rád obklopuje odpadky. Doupě je vytvořeno provazem ve tvaru kruhu, spíše malého, aby ho skřítek dobře obešel a uhlídal.

motivace: Jak pomáháme přírodě? každé dítě napíše/namaluje na lísteček, jak pomáhá přírodě, jak se o ní stará. Pak si s dětmi popovídáme o tom, co je to zodpovědnost ve vztahu k přírodě. Co zahrnuje zodpovědné chování a co nikoliv. Vytvoříme sluníčko, kdy doprostřed umístíme kartu zodpovědnost a kolem nalepíme do tvaru sluníčka lístečky od dětí. Děti většinou sami uvedou, že pomáhají přírodě tím, že třídí odpad. Pokud by to nikoho nenapadlo, otázkami je navedeme na téma recyklace. Můžeme spojit i se sběrem odpadků v okolí školy (viz aktivita sbírání odpadků ve 3. pilíři). Povídáme si o tom, které odpadky do přírody nepatří a jak je recyklujeme.

popis: Rozmístíme lístečky s nápisy odpadů venku nebo ve třídě. Děti udělají dva týmy a z každého týmu vybíhá vždy jeden a bere jeden lísteček s odpadkem a ten musí správně recyklovat do popelnice svého týmu. Každý tým má své recyklační popelnice a tým, který nasbíral víc odpadků vyhrál. Průvodce se "přestrojí" za Smraďocha nepořádného a sebere v nepozorovanou chvíli dětem jejich roztříděné odpadky a vysype si je do svého doupěte. Děti nyní nesoutěží, ale spolupracují a musí odpadky od Smraďocha nepořádného dostat a zase je roztřídit do správných popelnic. Smraďoch nepořádný moc nevidí, zato dobře cítí a slyší, takže se děti musí pohybovat velmi potichu. Kdo dělá rychlé hlučné pohyby, tak se ho Smraďoch dotkne a ten se musí běžet domů vysprchovat, aby nesmrděl (na určené místo, kde napočítá do 10ti a zase se zapojí do hry). Průvodce postupně nechá děti, aby odpadky vysbírali z kruhu a nad Smraďochem tak zvítězili.

reflexe: Povídáme si s dětmi o tom, že zodpovědnost ve vztahu k přírodě můžeme projevovat často, např. na každém rodinném výletě, když třeba sebereme z lesa obal od sušenky anebo odhozenou PET lahev.

Autor: Pavla Příbylová

RESPEKT

aktivita: Lesní obrázky

prostředí: les

čas: 40 min

materiál: přírodniny v lese, velké barevné šátky, zvoneček

příprava: Položíme na zem tři barevné šátky jako pracovní plochu uměleckých skupin. Šátky jsou pár metrů od sebe.

motivace: Vybudíme děti k hledání krásných detailů přírody. "Děti, příroda kolem nás umí vytvořit krásné věci. Podívejte se třeba na tento kořen, jak je tady ohlazený a jak se kroučí do tvaru misky nebo talířku. Zkuste najít tady v lese každý nějaký krásný detail." Každé dítě najde jeden detail a vzájemně si je ukážeme. "Člověk může z přírodních věcí vytvářet krásné obrazy. Zkusíme to, ano?"

popis: Každé dítě si najde 10 šišek. Děti se rozdělí do uměleckých týmů po třech dětech. Každý tým si sedne k jednomu šátku a má za úkol bez mluvení vytvořit společný obrázek ze šišek tak, že se v pokládání střídají. Šišky nemohou ležet samostatně, musí se dotýkat. První z trojice položí šišku na šátek, pak k ní přiloží šišku druhý, pak třetí. Takto se neustále střídají, dokud jim nedojdou šišky. Poté si zavoláme děti k sobě do společného kruhu a zeptáme se jich, jaké to pro ně bylo respektovat tvorbu druhých, když zasahovali svými šiškami do obrázku. Jestli to bylo těžké nebo snadné. Pokud to někoho štvalo, zklidníme emoce a vysvětlíme si, jak respekt funguje.

Pak si každý nasbírá 10 klacíků a týmy se posunou k jinému šátku. Ve druhém kole přikládají klacíky stejným způsobem, ale k obrázku jiné umělecké skupiny. Klacíky se musí dotýkat buď jiného klacíku nebo nějaké šišky, nemohou ležet na šátku samostatně. Znovu společný kruh a otázka na respekt.

Třetí kolo tvorby zase u jiného šátku s 10 kameny (nebo co najdeme v lese).

Pak se týmy vrátí ke svému původnímu obrázku a vidí, jak jej ostatní dotvořili. Každý tým dá svému dílu jméno a postupně si všechny výtvary obejdeme a jména si řekneme.

reflexe: Sedíme spolu s dětmi v kruhu a ukážeme si kartu RESPEKT. Povídáme si o tom, kde jsme jej v naší aktivitě potřebovali, kde ho můžeme cítit v těle, jestli je těžký a proč. Společně pak vytvoříme seznam situací ze třídy, při kterých je respekt potřeba.

autor: Jana Haková

HRDOST

aktivita: Hora hrdosti

prostředí: kdekoliv

čas: 20 min + průběžně

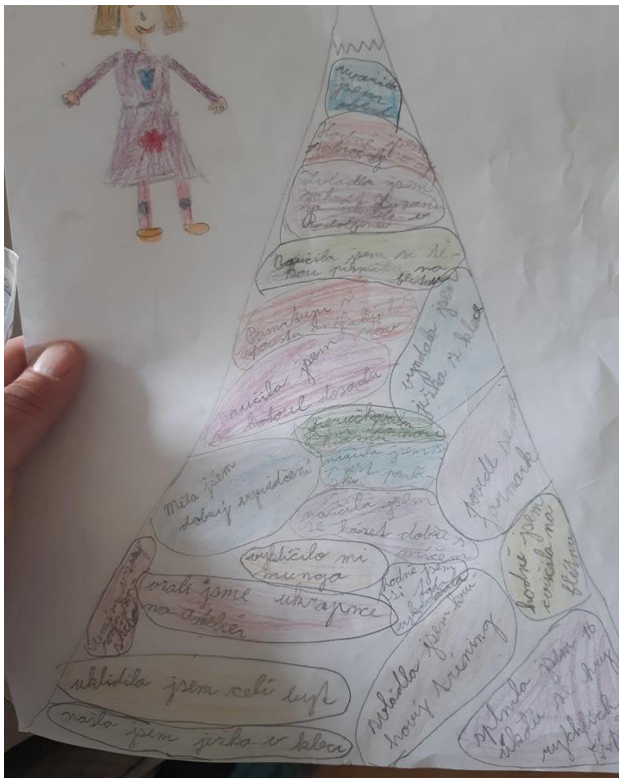
Materiál: papíry, pastelky, obrázky velkých polodrahokamů

Motivace: Každý z nás v životě něco dokázal a něco umí. Můžeme si každou takovou věc představit jako krásný kámen, třeba polodrahokam. Prohlížíme si s dětmi obrázky polodrahokamů. Každý takový polodrahokam je už navždy součástí našeho života, patří k nám a je součástí naší hory úspěchů. Každý z nás takovou pomyslounou horu má.

Popis: Děti si nejprve nakreslí obrys hory. Na vrcholek hory si nakreslí sami sebe. Barevnými pastelkami pak vkreslují jednotlivé polodrahokamy svých úspěchů včetně popisků (co už umí, co dokázali, co jim jde). Hory nebudou plné, zbude v nich ještě místo na další dokreslování. Hory podepíšeme a vyvěsíme ve třídě. Děti se k nim v průběhu školního roku vracejí a doplňují další polodrahokamy. Na konci roku mohou být hory součástí sebehodnocení dětí.

Reflexe: V kruhu si s dětmi povídáme nad kartou ctnosti hrdost - Jak se cítí kluk na obrázku na své hoře úspěchů? Jak se cítíte vy, když se vám něco podaří? Kde se vám ten příjemný pocit v těle objeví? Na co všechno můžeme být hrdí?

Autor: Jana Haková

POCTIVOST

aktivita: Poctivý závod

prostředí: venku

čas: 40 min

materiál: hrací kostky, plastové talířky, 5 lan, píšťalka

příprava: Na velkém prostoru položíme 5 lan rovnoběžně vedle sebe na vzdálenost zhruba 10 m. Krajní lana označují START a CÍL.

motivace: Každé dítě dostane hrací kostku a plastový talířek. Sedíme v kruhu a odstartujeme závod o to, kdo nejdříve hodí 6. Děti hází kostkou na svém talířku a kdo hodí 6, postaví se. Když všechny děti stojí, povídáme si o tom, jak je někdy těžké být poslední, když už mají ostatní hotovo a nám se pořád nedaří dosáhnout cíle. Že to bývají chvíle, kdy se nám třeba chce trochu podvádět, abychom už taky měli hotovo. V takové chvíli záleží jen na nás, jestli se rozhodneme být poctiví a dodržet pravidla, nebo ne a dosáhneme cíle podvodem. Pozveme děti k závodům, který bude zkouškou jejich poctivosti.

popis: Děti se s kostkami a talířky postaví vedle sebe na startovní čáru u prvního lana. Po odstartování závodu mají děti za úkol co nejrychleji hodit sudé číslo (menší děti 1,2,3). Pokud se jim to podaří, mohou rychle běžet k dalšímu lanu. Tam hodí kostkou jen jednou. Pokud jim padne opět sudé číslo, mohou postoupit ke třetímu lanu, pokud jim padne číslo liché, musí se vrátit na předcházející lano a tam znovu házejí. Vždy na sudé postupují a na liché se vrací. U startovního lana mohou házet několikrát za sebou, dokud jim nepadne sudé číslo. U dalších lan hází vždy pouze jednou. U posledního pátého lana musí hodit sudé číslo na potvrzení dokončení závodu. Vítězí ten, kdo nejdříve dosáhne cíle. Hrajeme na první 3 vítěze, pak hra končí.

reflexe: Sedneme si s dětmi do kroužku a doprostřed postavíme misku s bílými a tmavými fazolemi. Vyzveme děti, aby si každý vzal dvě fazole, od každé barvy jednu. Pak necháme kolovat tmavý plátněný pytlík se zadáním: „Odpovězte každý sám sobě férově na otázku, jestli jste při hře byli poctiví, nebo ne. Pokud ano a ani jednou jste nepodváděli, vložte do pytlíku bílou fazoli. Pokud ne, vložte tmavou. Tu druhou si dejte do kapsy a pak ji můžete zahodit třeba do trávy. Nikdo nebude vědět, kdo jakou fazoli do pytlíku vložil. Buďme teď všichni poctiví.“ Necháme kolovat pytlík a děti do něj vkládají fazole. Když dojde až k nám, vysypeme obsah na jeden z talířků. Spočítáme výsledek. „Každý z nás má možnost být poctivý. Tady vidíme, jak jsme se při hře rozhodovali.“ Další otázky volíme podle toho, jaký poměr fazolí vysypeme z pytlíku.

Autor: neznámý / upravila Jana Haková

DŮVĚRA, ZODPOVĚDNOST

aktivita: Bystrozraký

prostředí: venku

čas: 40 minut

materiál: šátky, stopky, papír, tužka, džus, lahvičky

příprava: Vybereme herní prostor, který je rozlehlý a rovný (např. hřiště nebo louku), aby děti při hře musely překonat větší vzdálenost.

motivace: Vyprávíme dětem příběh o zlém čarodějovi. „Bylo nebylo, do jednoho království zavítal zlý čaroděj. Plížil se městem a každého, koho potkal, oslepil a ochromil svými čáry a kouzly. Lidé se už skoro báli chodit ze svých obydlí ven, neboť už jich zůstalo jen opravdu málo, kteří nebyli stiženi kletbou zlého čaroděje. Avšak odvážní vesničané zjistili, že za lesem žije dobrá víla, která umí namíchat lektvar, který funguje jako protikouzlo. A tak se odvážní bystrozrací a neochromení vesničané rozhodli zachránit své blízké a sousedy a vydali se s nimi pro kouzelný lektvar, který byl jejich jedinou nadějí na záchranu. A museli pospíchat, při záchraně šlo o čas!“

popis: Rozdělíme děti do skupin vesničanů. V každé skupině jsou tři – jeden je zdravý a dva nemocní. Vysvětlíme dětem pravidla:

- Celá trojice musí dojít společně v co nejkratším čase k víle pro léčivý lektvar.
- Pouze jeden z nich vidí a ostatní mají zavázané oči. Děti stojí vedle sebe, prostřední bystrozraký vidí, krajní mají oči zavázané.
- Vždy vedle sebe stojící děti mají vzájemně svázané nohy k sobě, tedy oba krajní s prostředním.
- Při cestě za vílou nesmí slepí vesničané mluvit. To je způsobeno zlým čarodějovým kouzlem.

Děti dostanou čas na domluvu, ve kterém zatím mohou mluvit a všichni vidí. Jejich úkolem je domluvit se, kdo bude bystrozraký a jak budou postupovat a komunikovat.

Skupiny se seřadí na startovní čáru vedle sebe, sváží si nohy a kromě bystrozrakého si také zaváží oči. Po odstartování jdou trojice do cíle, kde sedí víla. Ta podá nevidomým léčivý nápoj (džus v lahvičce), po jehož vypití se uzdraví a mohou si sundat šátek z očí a rozvázat nohy. Poté běží celá zdravá trojice zase zpět do vesnice. Zapišeme si jejich čas po návratu domů. Hra není soutěžní, časy srovnáváme pouze při více pokusech v rámci jedné trojice, aby děti viděly zlepšení. Když děti podpoříme, bude je bavit vymýšlet, jak se lépe koordinovat a jak pohyb při dalším pokusu zrychlit.

obměna: U mladších dětí lze hru zjednodušit tak, že nemají svázané nohy, jen se drží za ruce.

reflexe: Bylo těžké spolehnout se na kamaráda a důvěřovat mu, když měl člověk zavázané oči? Která role byla příjemnější? V jakých životních situacích potřebujeme 100% důvěřovat druhým lidem? Máte ve svém životě situace, kdy jste za někoho zodpovědní? Jaké? Za koho?

Autor: Pavla Příbylová

JEDINEČNOST

Aktivita: Naše pexeso

prostředí: uvnitř

čas: 2x 30 min

materiál: barvy, prázdné pexesové kartičky, miska kamínků

popis: Každé dítě vytvoří dvě totožné pexesové kartičky (nebo více párů) na zadání, které vystihne jeho jedinečnost. Např. moje oblíbená hračka, můj sen, moje rodina, můj úspěch, moje budoucí povolání, apod. Po malování položíme doprostřed kruhu kartu JEDINEČNOST a děti kolem ní vyskládají své kartičky. Vysvětlíme si, co jedinečnost znamená a zeptáme se dětí, v čem je jedinečnost přínosná pro náš kolektiv.

S kartičkami pak hrajeme klasické pexeso, ke kterému přidáme jedno pravidlo – když najdu správnou dvojici a navíc správně určím, komu nalezená dvojice kartiček patří a co zobrazuje, získám navíc kamínek. Na konci hry budeme mít vítěze dva. Toho, který má nejvíce pexesových dvojic, a toho, který má nejvíce kamínků.

reflexe: Po odehrání celé hry můžeme navázat povídáním o tom, co si kdo o kom pamatuje. U starších dětí můžeme přidat úkol – vyber si jedinečnost některého svého spolužáka a vymysli pro něj otázku, která ti pomůže dozvědět se víc, např. „Kolik je tvému bráchovi youtuberovi? Proč chceš být zrovna zpěvačkou?“

autor: Jana Haková

LASKAVOST

Aktivita: Laskavé věty

prostředí: uvnitř/venku

čas: 40 min

materiál: papíry, tužky, kostým diplomata, skleničky, nealko šampaňské, skicák A3, fixa

příprava: Na větší skicák napíšeme několik nelaskavých vět, které občas slyšíme ve třídě.

motivace: Vstoupíme do třídy v saku v roli diplomata. „Dobrý den, milé děti. Jsem diplomat. Starám se o to, aby se spolu lidé dobře domluvili. My diplomaté se snažíme naučit ostatní, jak spolu mluvit tak, aby se neuráželi a dokázali spolu vyjít. Dnes jsem přišel na malý průzkum, zda je mezi vámi někdo, kdo má pro diplomacii nadání. Připravil jsem proto pro vás malý kvíz.“

popis: Rozdělíme děti do pracovních skupin po třech a rozdáme jim připravené papíry s nadepsanými nelaskavými větami. Např. Nedělej to blbečku! Vypadni! Dej mi to, to je moje! Žalobníčku! Já jsem to měl dřív!

Děti mají za úkol vymyslet laskavou verzi těchto vět. V nových větách má zůstat původní význam, ale má být vyjádřen laskavými slovy. U menších dětí nebudeme používat napsané věty, ale každé pracovní skupině přidělíme jednu, kterou si zapamatují a mohou ji do laskavého jazyka přeložit.

Když jsou děti připravené, čteme nové věty. Diplomat nejprve přečte původní nelaskavou větu a pak všechny skupiny přečtou větu novou. V roli diplomata věty komentujeme. Můžeme ocenit tu, která nám připadá nejlépe formulovaná, ale pojmenujeme přesně, za co konkrétně ji oceňujeme.

Když projdeme všechny věty, poděkujeme všem za jejich práci, a tak jako bývá zvykem na diplomatických večírcích, přijijeme si šampaňským na zdar diplomatické mise.

reflexe: Povídáme si s dětmi, jak laskavost mění vztahy mezi lidmi. Domluvíme se, které věty chceme v naší třídě vyměnit na laskavé. Zapišeme na papír laskavé verze těchto vět a papír pak vyvěsíme ve třídě.

Autor: Jana Haková

2) Praktické aktivity druhého pilíře – aktivní občanský život dětí

ZODPOVĚDNOST

aktivita: Obrázkové hádanky

prostředí: venku, uvnitř

čas: průběžně

Materiál: papíry, pastelky, obrázky míst

Motivace: Ukážeme si s dětmi obrázky zpusťšených míst různých koutů naší republiky. Povídáme si s nimi o tom, zda by v takovém místě chtěly žít. Debatujeme o péči o společné obecní prostory – jak se taková péče dělá, kdo ji dělá, proč se dělá. Vyzveme děti, aby šly odpoledne na procházku obcí a našly nějaké nehezké místo, které je zanedbané. Aby si toto místo dobře prohlédly, co je všechno okolo – domy, cesty, stromy, nádraží, obchody atp.

Popis: Děti ve škole malují půdorys místa, které našly. Zakreslí do detailů i názvy obchodů nebo ulic. Pokud si nejsou jisté, mohou zadání dokončit v další hodině, aby měly čas si místo znovu prohlédnout.

Obrázky si společně jeden za druhým ukazujeme a ostatní děti se snaží určit, kde nakreslené místo je. Pokud neví, může autor napovědět. Když si představíme všechny obrázky, debatujeme společně, co se s takovými místy dá dělat. Společně se domluvíme, kterému místu pomůžeme a jak. Vznikne plán, na který se potřebujeme připravit (materiál, oblečení, nástroje).

Když jsme připraveni, jdeme v určitý den společně na vybrané místo a uděláme třídní brigádu.

Reflexe: Po brigádě si povídáme o občanské zodpovědnosti. Proč je důležitá? V jakém věku začíná? Chceme pomoci dalšímu místu? Koho dalšího můžeme přizvat k nám?

Autor: Veronika Žáková

STAROSTLIVOST

Aktivita: Výroba krmítek a pozorování ptáků

Prostředí: uvnitř i venku

Čas: průběžně

Materiál: ruličky od toaletního papíru, krabice od mléka, krmná směs pro ptáky, rostlinný tuk, provázek, fotoaparát

Motivace: Povídáme si o ptácích, kteří na Islandu tráví dlouhou zimu (např. vrabci a krkavci). Ukazujeme si jejich obrázky v zamrzlé krajině. Jaké změny pozorujeme v zimě v přírodě? Kdo se doma podílí na přikrmování ptáků? Jak jim můžeme pomoci přežít zimu?

Popis: Nejprve si s dětmi povídáme o tom, jaké druhy krmítek se dají vyrobit z ruliček od toaletního papíru a krabic od mléka. Můžeme mít vyrobených několik vzorů na ukázkou. Po úvodu necháme děti vybrat, jaký druh krmítka chtějí vyrobit. Pak děti vystřihují okénka na krabicích od mléka nebo na ruličce, připevní na ně pevně provázek, namíchají krmnou směs s tukem a naplní svá krmítka. Každý si zaznamená váhu krmné směsi, kterou do krmítka dal.

V druhé části programu jdeme ven a každý umístí své krmítko na strom. Děti toto místo vyfotí a ve škole pak fotku uloží do souboru v počítači. V průběhu následujících dní se ke krmítkům vrací, pořizují další fotky a sledují, jak z krmítek ubývá krmivo. Krmivo doplňují a zaznamenávají si, jaké množství přidali. Můžeme z dálky pozorovat a fotografovat ptáky, kteří se na krmítku objeví. K jednotlivým ptákům, které u krmítek vidíme, si povíme další informace – např. kolik toho průměrně sežerou za den, kdy snášejí vajíčka, kdy se z nich líhnou ptáčata, atp.

Děti postupně z fotografií vytvářejí časosběrný dokument, který na jaře vytisknou a vystaví na nástěnce ve škole. Doplní jména ptáků, které v zimě viděli, a uvedou množství krmiva, které do krmítek vložili.

Reflexe: Sedíme v kruhu, každý si spočítá, kolik asi nakrmil ptáků za celou dobu projektu a podle výsledného čísla si před sebe položí stejný počet pastelek. Pak pastelky sečteme v kruhu dohromady a povídáme si o vlivu třídy na místní ekosystém. Řekneme si, co znamená starostlivost a kde ji ještě můžeme v naší komunitě využít.

Autor: skupina zaměstnanců Bláskogaskóli Laugarvatn

PRACOVITOST, VZÁJEMNOST

Aktivita: Pracovní den v okolí školy

Prostředí: venku

Čas: 6 hod

Materiál: pracovní materiál pro práci na zahradě a v lese - hrábě, lopaty, rýče, motyky, pily, kolečka, nůžky na větve, pracovní rukavice atp. Fotoaparát, kamera, případně dron. Velké papíry, papírové kartičky, fixy

Příprava: Vytvoříme velké zápisové listy pro jednotlivé pracovní činnosti. Na každém z nich bude uveden typ práce, potřebný materiál a počet osob, které mají práci vykonávat. Připravíme prázdné kartičky na jména.

Motivace: Povídáme si s dětmi o tom, že jsme si na začátku školního roku stanovili cíle, na kterých chceme v průběhu roku společně pracovat. Jedním z cílů je zlepšit prostředí, ve kterém trávíme velké množství času. S pomocí rodičů toho dokážeme mnohem víc. Ukážeme si kartu VZÁJEMNOST a PRACOVITOST a povídáme si, co na ní děti vidí a v čem se to podobá tomu, co budeme s rodiči dělat.

Popis: V den akce vyvěsíme zápisové listy na viditelné místo. Každý pracovník si napíše na kartičku své jméno, vybere si, kterou činnost bude vykonávat jako první, a přilepí svou kartičku na daný list. Tím se děti i rodiče viditelně rozdělí do pracovních skupin podle zájmu a žádná činnost nezůstane bez realizátorů. U každé činnosti je také dvojice učitelů. Pracovní skupiny fungují na jednom místě 60 minut, pak si každý přesune svou kartičku na jiné místo a vykonává jiný úkol.

Příklady činností, které lze v areálu provádět: údržba zeleně, hrabání, úprava stromů, chodníků, budování ohniště, stavba hmyzího hotelu, malování chodníků pro hru Skákačí panák, natírání laviček, stavba přístřešku, úpravy živého plotu atd.

Pracovní brigáda společně s rodiči je pro všechny velkou výzvou. Děti jsou nadšené, že se mohou před rodiči ukázat. Na druhou stranu rodiče jdou dětem v práci příkladem a mohou být velkými motivátory. Nakonec jsou všichni spokojení, když za sebou vidí, kolik práce společně vykonali, co společně postavili a jak se podíleli na zlepšení školního prostředí.

Vedle pracovních skupin můžeme vytvořit i skupinu dětí reportérů, kteří dokumentují celý den a pak vytvoří publikovatelný výstup (např. reportáž do školního časopisu nebo lokálního zpravodaje, video atp.).

Reflexe: Povídání s dětmi provedeme až následující den. Položíme do středu kruhu kartu VZÁJEMNOST. V čem nám byla včera vzájemnost užitečná? Pak dětem předložíme druhou kartu - PRACOVITOST. Jak tyto dvě ctnosti pomáhají lidem zlepšovat místo, kde žijí? Kde všude jste v naší obci viděli vzájemnost mezi lidmi? Kde pracovitost? Jak obě ctnosti můžeme mezi lidmi vnést my a motivovat je, aby také pomáhali?

Autor: skupina zaměstnanců Bláskogaskóli Laugarvatn

STAROSTLIVOST, VYTRVALOST

Aktivita: Pozorování ptáků

Prostředí: venku

Čas: pravidelně

Materiál: profesionální dalekohled, zápisník, tužka, počítač

Popis: V rámci Utiskoli jdeme s dětmi ven a pozorujeme místní ptáky profesionálním dalekohledem. Děti vedou zápis o jejich druzích a množství. Průvodcem je nám pracovník ornitologického centra, který nám o ptácích říká podrobnější informace.

Monitoring ptáků není jednorázová aktivita. Škola se na monitoringu ptáků soustavně podílí řadu let. Ptáky ve spolupráci s ornitologickým centrem monitorujeme také tak, že je kroužkujeme. Víme tedy přesně, za jak dlouhou dobu se k nám vracejí, jestli letos daný pár přiletěl dříve či později, jak dlouho trvá hnízdění atp. O všech našich aktivitách vedeme podrobné zápisy, které následně převádíme do elektronické podoby a sdílíme je s místní ornitologickou stanicí. Sbíráme tak data, která mají vysokou hodnotu nejen pro děti, ale také pro centrum, které díky monitoringu vyvozuje závěry lokálních klimatických změn. Nedílnou součástí aktivity je dohledávání a porovnávání dat z předchozích let. Děti tak vidí rozdíly mezi jednotlivými roky.

Děti si tuto pravidelnou aktivitu velmi oblíbily. Zejména kroužkování odchycených ptáků je činnost, která vyžaduje starostlivý přístup, aby se ptákům nic nestalo a mohli po zásahu člověka pokračovat ve svobodném životě. Aktivita je zarámována dvěma ctnostmi – VYTRVALOST a STAROSTLIVOST. Plakáty obou ctností visí ve třídě vedle fotografií pozorovaných ptáků.

Reflexe: Debatujeme s dětmi nad otázkami - Proč je důležité zajímat se o přírodní ekosystém v místě, kde žijeme? Jak o něj může každý z nás pečovat? Odpovědi na druhou otázku zapisujeme na velký papír. Po společném brainstormingu přečteme všechny nápady a každé dítě nalepí jeden lepící puntík k činnosti, kterou by chtěl se třídou realizovat. Podle výsledků vytvoříme s dětmi plán péče o lokální prostředí.

Autor: skupina zaměstnanců
Bláskogaskóli Laugarvatn

VYTRVALOST, ZODPOVĚDNOST

Aktivita: Monitoring aut

Prostředí: venku

Čas: pravidelně

Materiál: zápisníky, tužky, počítač

Motivace: Obcí Laugarvatn projede každý den několik stovek dopravních prostředků, protože se nachází na trase k jedné z nejnavštěvovanějších turistických atrakcí na Islandu Geysír a vodopád Gullfoss. Monitoringem můžeme zjistit zajímavé informace o dopravní situaci v našem městečku.

Popis: Domluvíme se s dětmi, který den budeme chtít pozorování provádět a společně vytvoříme elektronickou a papírovou tabulku. Každý měsíc v určitou hodinu, například první středu v měsíci mezi 10-11 hodinou jdeme se třídou na stejné místo u silnice a provádíme zápis. Zápis provádí každé dítě do svého zápisníku, ale informace si studenti ověřují mezi sebou. Monitorujeme barvu, typ vozu, druh, značku, zda je vůz z půjčovny atd.

Pozorování provádíme z bezpečné vzdálenosti a v blízkosti zpomalovacího prahu, takže řidiči jedou přiměřenou rychlostí a my tak máme dostatek času zapsat veškeré informace. Tuto aktivitu je možné zdokonalit - porovnat data s daty místní emisní stanice a zjistit vliv dopravy na znečištění ovzduší při různých typech počasí.

Děti si tuto aktivitu velmi oblíbily, protože je řidiči často zdraví troubením a máváním. Jednoduše ji propojíme se ctností VYTRVALOST, protože záznam musí být pravidelný a dlouhodobý, a ZODPOVĚDNOST, protože data musí být přesná.

Reflexe: Reflexi je možné provádět po každém dílčím pozorování nebo na konci projektu. Povídáme si s dětmi o tom, jak se měnila v průběhu projektu jejich chuť monitorovat dopravu. Vedeme jejich myšlenky k tomu, že někdy je pomoc místní komunitě náročná a potřebujeme k ní vytrvalost. Co vás přimělo v projektu zodpovědně pokračovat, i když se vám nechtělo? Co nám pomáhá vytrvat v činnostech, které nás přestávají bavit?

Autor: skupina zaměstnanců Bláskogaskóli Laugarvatn

ZODPOVĚDNOST

Aktivita: Sbíráání odpadků v okolí školy

Prostředí: venku

Čas: 90 min

Materiál: pytle na odpadky, rukavice, obrázky odpadků v přírodě

Motivace: Prohlížíme si s dětmi obrázky odpadků volně naházených v přírodě. Povídáme si o tom, jak se přírodě v takovém nepořádku daří, jak tam mohou růst rostliny, jak se tam žije zvířatům. Zkoušíme si představit povahu člověka, který takový nepořádek udělal. Jaká je jeho zodpovědnost vůči přírodě? Pustíme si písničku ZODPOVĚDNOST.

Popis: Vypravíme se s dětmi do blízkého okolí školy s cílem vysbírat odpadky a pomoci tak přírodě. Vlastním příkladem vedeme děti k tomu, že každý malý skutek se počítá a každý z nás může svým chováním přispět ke společnému záměru čistější planety. Vedeme děti k zájmu a péči o prostředí, kde se denně pohybují. Aktivujeme tím jejich všímavost a pozitivní vztah k životnímu prostředí a zvědomujeme důležitost vlastního aktivního přístupu k otázce péči o planetu.

Aktivitu můžeme zařadit na Den Země 22.4. nebo se můžeme zapojit do iniciativy Uklidme Česko, která se pravidelně každoročně koná vždy na jaře a na podzim.

Reflexe: Ukážeme si s dětmi karty ZODPOVĚDNOST a povídáme si o tom, co znamená chovat se zodpovědně a starostlivě k místu, kde žijeme - udržovat jej čisté - bez odpadků, bezpečné, příjemné k žití, pečovat o jeho rozvoj, smysluplné využití.

Autor: Pavla Příbylová

OCHOTA

Aktivita: Hudební vystoupení dětí v domově seniorů

Prostředí: domov seniorů

Čas: 3 x 60 min

Materiál: hudební nástroje, rekvizity k písničkám, malé dárky pro seniory

Příprava: Požádáme děti, aby z domova přinesly fotografie svých předků, a to vždy alespoň dvě od jedné osoby – jednu z dětství nebo mládí a jednu ze stáří. V místním středisku sociálních služeb domluvíme návštěvu.

Motivace: Prohlížíme si s dětmi přinesené fotografie a povídáme si o tom, jaký je rozdíl v podobách lidí v různém věku. Necháme děti prohlédnout vlastní ruce a představit si, že jednou budou staré a vrásčité. Povídáme si o tom, čím vším může být starý člověk krásný – je klidný, laskavý, moudrý, dokáže poradit atp.

Popis: S dětmi připravíme hudební program na cca 45-60 minut. Vyzkoušíme si zpívání i hudební doprovod. K některým písničkám můžeme připravit kostýmy nebo masky. Připravíme s dětmi pro seniory malé dárky ze srdce.

Při vystoupení uvedeme každou píseň názvem, případně nějakou zajímavostí k ní. Písňe doprovázíme na hudební nástroje, na které hrají i děti (zvonky, ukulele, triangl, dřívka, atd.). Na závěr děti rozdají seniorům malé dárky, které pro ně připravily - perníčky, přáníčka.

Reflexe: Povídáme si s dětmi, jaký mají pocit z vystoupení. Vyzveme děti, aby zkusili říct, jaké pocity mohlo vystoupení u seniorů vyvolat. Položíme do středu kruhu kartu OCHOTA a zeptáme se, jak tato karta souvisí s naším vystoupením. Proč je ochota v životě důležitá? Kdo je ochotný k vám? Ke komu jste někdy ochotní vy? Dá se ochota naučit? Jak se pozná ochotný člověk?

Autor: Pavla Příbylová

ZODPOVĚDNOST, STAROSTLIVOST

Aktivita: Patronáty

Prostředí: venku

Čas: 90 min

Materiál: podle typu vykonávané aktivity - rukavice, pracovní oděv, rýčky, hrábě

Příprava: Lesní komunitní škola Dobromysl v Praze se v roce 2022 zapojila do projektu Patronáty. V programu Patronáty se skupiny dětí a mládeže dozvídají, jak se aktivně zapojit do ochrany přírody. Cílem programu je propojit školu či jinou skupinu dětí s odborníkem a také se správcem nějakého cenného území a nasměrovat mladé lidi k účinným aktivitám ochrany přírody. Děti pečují o "svůj" kousek krajiny a díky tomu se dozvídají jaké jsou v místě přírodní hodnoty, jak funguje daný biotop a mnoho dalších souvislostí.

Dobromysl dostala na starost oblast kolem hvězdárny Ďáblice v Praze. Děti se potkaly se zástupcem z Magistrátu hlavního města Prahy, který je vlastníkem do péče svěřeného pozemku a odborníkem - botanikem Tomášem Frantíkem. Oba nás seznámili s tím, co je potřeba v dané lokalitě dělat a jak bychom se o místo mohli starat.

Popis: V první fázi jsme vyčistili území od náletových rostlin a keřů. Pak jsme s dětmi vytvořili společný návrh dalších možností našeho zapojení, které místu pomohou obnovit jeho biodiverzitu. Nápady budeme konzultovat s oběma jmenovanými odborníky. Po schválení návrhů se pustíme do akce.

Reflexe: Povídáme si s dětmi o tom, jak naše konkrétní chování může pomáhat nebo škodit přírodě. Vědomě vedeme děti k zodpovědnosti a starostlivosti o konkrétní místo v našem okolí.

Autor: skupina pedagogů školy Dobromysl Praha

Galaxy S23

3) Praktické aktivity třetího pilíře - emoční vztah ke své zemi

VLASTENECTVÍ

LÁSKA A ÚCTA K ZEMI, KTERÁ JE MOU VLASTÍ,
A HRDOST NA VŠE DOBRÉ, CO Z NI POCHÁZÍ

PATRIOTISM

LOVE AND RESPECT FOR MY HOMELAND, TAKING PRIDE IN ALL THE
GOOD THAT COMES FROM MY OWN COUNTRY

ÆTTJARARÁST

ÁST OG VIRÐING FYRIR HEIMALANDI SÍNU OG STOLT YFIR ÖLLU
ÞVÍ GÓÐA SEM ÞADAN KEMUR

ZVÍDAVOST, VLASTENECTVÍ

Aktivita: Pečení chleba Rúgbrauð ve vřídle

Prostředí: venku

Čas: průběžně

Materiál: suroviny na chleba hrnce, potravinová folie, rýč

- 3 hrnky rýžové mouky 1 ½ hrnku celozrnné mouky na chleba nebo 2 ½ polévkových lžic prášku jedlé sody
- 1 polévková lžice soli 750 ml kefíru
-
- 1 hrnek zlatého syru

Motivace: Povídáme si s dětmi o tom, že místní lidé pekli od nepaměti chleba v místním vřídle. V dřívějších dobách lidé pekli chleba a poté si ho vzali třeba do práce nebo na výlet. Vyzveme děti k tomu, že zkusíme zjistit recepty na tento tradiční chleba od starousedlíků a sami ho upéct. Pečení chleba ve vřídle je islandská národní specialita, kterou jiné evropské země nemohou vyzkoušet. Je to takový lokální zázrak. Může se dětem jevit jako běžná činnost, protože takový způsob pečení chleba vídají od malička. Přesto je to vzácná národní tradice a součást islandské historie. Ukážeme dětem kartu VLASTENECTVÍ a povídáme si, co všechno je ještě typicky islandské.

Popis: Děti se rozdělí do menších skupin. Každá skupina má za úkol zjistit recept na islandský chléb. Mohou se ptát doma prarodičů nebo prodavačky v místním obchůdku, prostě kohokoli. Důležité je, aby recept zjišťovali a zapsali společně. Recepty druhý den sdílíme. Učitel podle receptů připraví na další týden potřebné suroviny.

Skupiny si rozeberou suroviny podle svého receptu a postupně je smíchají, aby v těstě nevznikly žádné hrudky. Děti se u vážení surovin a míchání těsta střídají a všichni ve skupině spolupracují. Když je těsto připravené, vlijí ho do hrnce vymazaného máslem a zajistí ho plastovou fólií proti vniknutí vody.

Skupiny jdou společně k horkému vřídlu a každá zakope svůj hrnec do země. Chléb je hotový za 24 hodin, takže na druhý den hrnec vykopou, nechají vychladnout a vyklopí výsledek na stůl. Všichni vzájemně ochutnávají a kousek donesou také těm, od kterých zjistili recept.

Reflexe: Reflexe probíhá při společném jezení chleba. Nad kartou VLASTENECTVÍ si povídáme o tom, co by se stalo, kdyby už nikdy takový chleba nikdo neupekl. Koho můžeme pečení chleba naučit my? Co můžeme udělat pro to, aby se i jiné islandské tradice neztrácely? Jakou další tradici si společně vyzkoušíme?

Autor: skupina zaměstnanců Bláskogaskóli Laugarvatn

VLASTENECTVÍ

Aktivita: Výroba vlajek ke dni nezávislosti

Prostředí: uvnitř / venku

Čas: 60 min

Materiál: barevné papíry, špejle, nůžky, lepidlo

Motivace: Den nezávislosti je zároveň **Dnem vzniku Islandské republiky**. Dne 17. června 1944 se Island stal samostatným státem poté, co lidé v referendu rozhodli o zrušení unie s Dánskem a o vytvoření republiky. Proto je to jeden z největších islandských svátků. Lidé jdou do průvodu a všude ve větru vlají islandské vlajky. Vyzveme děti, že si je také vyrobíme, abychom byli na tento den připraveni.

Popis: Děti si nastříhají a připraví papíry na výrobu vlajky. Všechny potřebné díly dají dohromady a nalepí je na špejli. Dětem, kteří pocházejí z jiné země nebo jsou z bilingvální rodiny dáme možnost vyrobit si také vlajku druhé země.

Do vlajky každý napíše, co má na Islandu rád, co se mu líbí. V přemýšlení vedeme děti k různým oblastem – příroda, hudba, osobnosti, knihy, filmy, umělci, sportovci, atd. Děti si vzájemně přečtou, co na vlajku napsali.

Reflexe: Reflexi vedeme v kruhu, uprostřed leží karta VLASTENECTVÍ. Co všechno na kartě vidíme? Co dalšího by tam ještě mohlo být? Kdybyste jeli do daleké země a někdo se vás zeptal, jaký je Island, co byste řekli?

Autor: skupina zaměstnanců Bláskogaskóli Laugarvatn

VLASTENECTVÍ, TVOŘIVOST

Aktivita: Výroba sněhových trollů

Prostředí: uvnitř, venku

Čas: 2 x 80 min

Materiál: papír, pastelky, sníh, lopaty, kyblíky různých tvarů, potravinářské barvy, rozprašovače

Motivace: Prohlížíme si s dětmi fotky skalního útvaru Reynisdrangar, ležící nedaleko osady Vík-í-Mýrdal na západním konci pláže s černým pískem. Jedná se o skalní útvary zformované do tvaru ostrého hrotu. Z moře vyčnívá těchto kamenných prstů hned několik, nejvyšší skalní jehla je 66 m vysoká. Legenda o vzniku těchto skal říká, že se původně jednalo o trolly, kteří chtěli kolem proplouvající loď násilím vytlačit na pevninu. Ovšem ještě před tím, než se jim to podařilo, byli zastiženi paprsky vycházejícího slunce, jež je proměnily ve skálu.

Popis: Děti se ve třídě rozdělí do menších skupin a mají společně vymyslet krátký příběh o trollech kdysi žijících na Islandu. Mají se dohodnout, kolik trollů a jaké velikosti v příběhu vystupuje. Nakreslí obrázek svého příběhu.

Celá třída jde ven a postavy příběhu staví ze sněhu. Po dokončení stavby smíchají děti potravinářské barvy s vodou do rozprašovačů a sprejují své výtvary do různých barevných variací. Jakmile jsou všichni hotoví se stavbou, představíme si jednotlivé příběhy.

Reflexe: K reflexi využijeme kartu VLASTENECTVÍ a ukážeme si na ní kostel Hallgrímskirkja v Reykjavíku, který má podobu čedičových skal. Jeho design je inspirován islandskou přírodou, zahrnuje aspekty ledovce, hor a lávových útvarů, zejména hexagonálních čedičových sloupů, které se vyskytují za vodopádem Svartifoss v přírodní rezervaci Skaftafell. Povídáme si o tom, jaká je typická islandská příroda a jak nám může být inspirací pro vlastní tvorbu.

Autor: skupina zaměstnanců Bláskogaskóli Laugarvatn

VLASTENECTVÍ, ZVÍDAVOST

Aktivita: Runové písmo

Prostředí: uvnitř

Čas: 60 min

Materiál: papír, tužky, legenda runového písma, provázek

Motivace: Povídáme si s dětmi o počátcích islandského národa: Když si ve druhé polovině 9. století v Norsku začal jeden z králů, Harald Krásnovlasý, násilím podmaňovat celou zemi, opustila řada svobodných selských rodů raději domov, než aby se smířila s poddanstvím. Tito norští vystěhovalci se svými rodinami, služebnictvem i otroky, které zajali na vikinských výpravách, osídlili pustý sopečný ostrov v Atlantském oceánu, Island. V nové zemi zabrali panenskou půdu a přijali zákony, které jim měly zajistit mír a nezávislost na norském králi. V roce 930 založili alting, všelidový sněm, v čele se zákonodárným sborem složeným ze všech krajevých náčelníků a zákonopřevodcem, který přednášel a vysvětloval přijaté zákony. Na altingu se každoročně scházeli, rokovali, řešili pře a bavili se sportem i vyprávěním příběhů a novinek muži i ženy z celé země. Účastnit se mohl každý.

Skandinávci vzývali pohanské bohy a tesali do kamene, dřeva a kovu runy, magické znaky a zároveň první germánské písmo, určené ke krátkým, často rituálním sdělením. Runy se používaly jako posvátné písmo k zaznamenání důležitých událostí nebo k magické ochraně lidí či věcí. Za prapůvodní runovou abecedu se pokládá 24 run neboli starší FUTHARK, které byly podle mýtů zjeveny Odinovi, když po devět dní a nocí visel na stromě proklát oštěpem v oběť sám sobě. Ódin byl nejvyšší skandinávský bůh, synem obra Bora a obryně Bestly. Dokázal měnit podobu, ovládat mysl nepřátel, věštit a čarovat, k čemuž používal právě znalost run.

A	F	G	X	M	W	T	↑
B	B	H	H	N	†	U	∩
C	h	I	I	O	≡	V	∩
D	⊗	J	I	P	κ	Y	∩
E	M	K	κ	R	R	Z	∩
F	Y	L	∩	S	⚡		

Popis: Děti si nejprve zkusí napsat své jméno pomocí prastaré runové abecedy. Pak má každý vymyslet jednoduchý úkol pro ostatní (např. skákej na jedné noze, zavři oči a sáhni si na nos atp.). Tento úkol zapíše pomocí run na papír, ten pak srolují do podoby svitku a převážou ho provázkem. Svitky umístí do košíku.

Když jsou všichni hotoví, vylosuje si každý jeden svitek a přeloží runovou zprávu, která je v něm napsaná. Pak jeden po druhém vykonají úkol, který si vylosovali.

Reflexe: Co všechno víme o runách? Proč byly runy pro Islandčany v dřívějších dobách důležité? Čemu tehdy lidé věřili? Umíte si představit, že tam hluboko v minulosti žil taky člen vaší rodiny? V čem asi bydlel? Čím se asi živil? Proč je důležité umět si představit, jak žili naši předkové? Pokud na některé otázky neznáme odpověď, spolu s dětmi je vyhledáme v knihách nebo na internetu.

Autor: Jana Haková

VLASTENECTVÍ, ZODPOVĚDNOST

Aktivita: Karlův most

Prostředí: venku

Čas: 45 min

Materiál: špejle, Marshmallow bonbony, provázky, obrázky Karlova mostu

Motivace: Povídáme si s dětmi, kdo byl Karel IV., co vykonal pro české země, jaké zanechal odkazy a co postavil. Ukážeme dětem obrázek Karlova mostu a povídáme si o tom, proč je most důležitý, proč bylo potřeba propojit břehy Vltavy, když předchozí Juditin most vzala povodeň.

Popis: Rozdělíme děti do menších skupin. Uvedeme děti do děje 14. století, kdy byl zničen starý Juditin most a neexistovalo spojení přes Vltavu. Skupiny mají za úkol postavit nový most tak, aby propojil oba břehy, držel samostatně nad vodou a ideálně se i podobal Karlovu mostu, tedy včetně soch. Provazy vyznačíme v terénu řeku, do níž se při stavbě nesmí vstupovat. Zadáme časový limit 15-30 min (podle věku dětí) a předáme každé skupině stavební materiál: 30 špejlí a jedno balení Marshmallow bonbonů. Skupiny rozmístíme po celé délce řeky tak, aby každá měla dostatek místa pro stavbu, případně vytyčíme řeku pro každou skupinu zvlášť na jiném místě.

Po skončení časového limitu ukončíme stavbu. Pokud bychom viděli, že se dětem stavba v limitu nedaří, je možné všem skupinám přidat čas v průběhu hry. Po skončení projdeme všechny skupiny a kontrolujeme, zda bylo splněno zadání - zda jsou propojeny oba břehy, zda je most stabilní, zda obsahuje i sochy.

Reflexe: Ptáme se dětí, jak souvisí situace povodně (která vzala Juditin most) se zodpovědností vladaře. Komu patří mosty a kdo je za ně zodpovědný? Za co jsme zodpovědní my? O jak velké úkoly se zvládneme postarat? Proč nejen mosty ale i celá česká země potřebuje někoho, kdo se o ni nepřetržitě stará? Kdo to je? Můžeme to být i my?

Autor: Pavla Příbylová

VLASTENECTVÍ

Aktivita: Jak pejsek s kočičkou slavili 28.říjen

Prostředí: uvnitř

Čas: 45 min

Materiál: příběh o pejskovi a kočičce (<https://www.pohadkozem.cz/jak-pejsek-s-kocickou-slavili-28-rijen/>) , papíry, špejle, pastelky

Popis: Přečteme si s dětmi pohádku o pejskovi a kočičce, kteří slavili 28.říjen. Povídáme si o vzniku Československa v roce 1918 a národní radosti, jaká v té době panovala. Společně stojíme v kruhu a s rukou na srdci zpíváme českou hymnu. Slovenskou část tehdejší hymny pak můžeme pustit reprodukovane. Vysvětlujeme si podobu české vlajky a význam jejích barev. Děti vyrábějí české vlajky a přidávají je na své lesní domečky.

Reflexe: U karty VLASTENECTVÍ si povídáme o tom, co děti vidí na obrázku. Jak vlastně vypadá dobrý vlastenec? Jak se chová? Co prožívá? Jsme to třeba i my?

Autor: Martina Štolbová

VYTRVALOST, VLASTENECTVÍ

Aktivita: Běh Emila Zátopka

Prostředí: venku

Čas: 45 min

Materiál: kužely na vyznačení trasy

Motivace: Povídáme si s dětmi, kdo byl Emil Zátopek, jak ovlivnil českou sportovní a olympijskou scénu. Ptáme se dětí, jaké ctnosti si myslí, že Emil Zátopek potřeboval k tomu, aby vybojoval 4 olympijské zlaté medaile.

Popis: Vytyčíme kužely trasu, kterou musí každé dítě obíhat po určitou dobu. Čas běhu stanovíme s ohledem na věk dětí tak, aby děti opravdu při běhu musely vynaložit určité zvýšené úsilí a zkusily alespoň na krátký čas překonat své fyzické možnosti a únavu.

Reflexe: Ptáme se dětí, zda pro ně bylo snadné či obtížné zatnout zuby a běhat okruhy naplno až do konce vymezeného času. Jak může být vytrvalost jednoho člověka prospěšná pro celou zemi? Jaké další české olympijské sportovce znáte? Jak oslavují Češi výkony českých sportovců? K čemu nás ostatní čeští sportovci inspirují?

Autor: Pavla Příbylová

VLASTENECTVÍ

Aktivita: Náš Island

Prostředí: venku

Čas: 60 min

Materiál: 30 oboustranných kartiček - na jedné straně velké číslo a na druhé straně obrázek jednoho islandského prvku s popiskem (typické zvíře, rostlina, krajina, historické budovy, osobnosti), hrací kostky podle počtu týmů, tužka, papír, křída na vyznačení stanovišť pro herní týmy, legenda čísel a k nim přiřazených obrázků (pro kontrolu správných odpovědí)

Příprava: Rozmístíme kartičky ve vymezeném terénu (třeba na zahradě školy) číslem nahoru. Křídou na zemi nakreslíme stanoviště pro jednotlivé týmy. U každého stanoviště je připraven učitel s legendou obrázků a čísel.

Popis: Rozdělíme děti do týmů po 4-6. Každý tým si vymyslí svůj název a napíše jej křídou ke svému stanovišti. Každý tým dostane hrací kostku a jakmile hra odstartuje, hodí 3x za sebou a hozená čísla sčítá. Výsledné číslo je číslo kartičky, kterou musí v terénu najít. Všichni z týmu vyběhají a kartičku hledají. Jakmile ji někdo najde, otočí ji a musí si zapamatovat, jaký obrázek a popisek je na druhé straně. Obrázek neodnáší, vrátí jej na stejné místo číslem nahoru. Poté volá jméno svého týmu, aby se všichni věděli že se mají vrátit nazpět na své stanoviště. Tam dítě sdělí učiteli číslo kartičky a popisek obrázku, který viděl. Učitel si zaznamená správnost odpovědi. Následně tým znovu hází 3x kostkou a běží hledat výsledné číslo. Takto se hra opakuje, dokud tým nenajde předem určený počet kartiček nebo nevyprší časový limit pro hru.

Obměna: Hody kostkou lze sčítat, násobit, odečítat, dělit.

Reflexe: Po hře přidělíme každému dítěti jeden obrázek, o kterém si připraví referát a popovídá třídě bližší informace (proč je zrovna tato osobnost / budova / zvíře / krajina atp.) důležitá v historii Islandu.

Autor: Margret Hardardottir

ZODPOVĚDNOST, ODVAHA

Aktivita: Praotec Čech

Prostředí: venku

Čas: 45 min

Materiál: šátky na zavázání očí, vyobrazení praotce Čecha s jeho kmenem

Motivace: Prohlížíme si s dětmi obrázky Praotce Čecha stojícího se svou družinou na hoře Říp. Povídáme si o tom, jaké to bylo kdysi, když nebyly auta, mobily, obchody atd. Každý jedl jen to, co si sám vypěstoval. Tehdy člověk potřeboval žít společně s domácími zvířaty, které mu dávaly suroviny k výrobě potravin a pomáhaly mu obdělávat půdu. Pověst praví, že v té době žili dva bratři - Čech a Lech. Ti žili pospolu na místě sužovaném boji o území, proto se rozhodli najít pro své kmene nový domov. Na dlouhé cestě překročili hory, bažiny i řeky. Všichni už byli na pokraji sil, když Čech spatřil na obzoru neobydlenou krajinu horu zvanou Říp. Tady se vyčerpaný kmen uložil k odpočinku. Zatímco lid spal, vystoupil Čech na kopec. V ranním světle se zaradoval nad krásou a úrodností země, na které stál. Našel nový domov nesoucí jeho jméno – Čechy. Vyvedl svůj kmen na vrcholek hory a oni zatajili dech nad krásou krajiny, která se pod nimi rozprostírala. V této krajině se usadili. Jeho bratr Lech pokračoval v pouti dál. Povídáme si o tom, jak oba bratři museli být odvážní a zodpovědní, že se vydali na tak dlouhou cestu do neznáma. Domluvíme se s dětmi, že si na tehdejší kmen zahrajeme.

Popis: Jeden z dětí je praotec Čech a vede svůj národ do země zaslíbené. Ostatní členové kmene mají zavázané oči jako symbol toho, že neví, kam jdou, a s důvěrou následují praotce Čecha. Nevidoucí děti postavíme do řady a necháme je chytit se ramen dítěte před nimi. Praotec Čech stojí první v řadě a vede svůj kmen cestou, kterou mu ukazuje učitel. Cesta končí na nějakém kopečku, aby vznikl prožitek stoupání na horu Říp. Tam si děti sundají šátky a rozhlédnou se okolo sebe.

Roli praotce Čecha si může vyzkoušet víc dětí. Reflexi zařadíme po každém kole, aby se děti mohly učit ze zkušenosti předchozích praotců a zlepšovat se v zodpovědnosti za svůj kmen.

Reflexe: Zeptáme se dětí, jak bezpečně se při cestě cítily. Co byl důležitý úkol praotce Čecha při vedení skupiny? Jak velkou zodpovědnost měl za svůj kmen? Zvládli by slepí lidé dojít na místo zaslíbené? Proč český národ potřebuje odvážné a zodpovědné vůdce? Co by se stalo, kdyby je neměl?

Autor: Jana Haková

VLASTENECTVÍ

Aktivita: Česká republika

Prostředí: uvnitř

Čas: 2x 60 min

Materiál: papíry, tužky, pastelky

Motivace: Prohlížíme si s dětmi obrázky z doby založení Československé republiky roku 1918. Prohlížíme si i obrázky našeho prvního prezidenta T.G.Masaryka na koni. Povídáme si s dětmi o tom, jaké emoce prožívali lidé při založení svobodné republiky.

Popis: S dětmi si nad mapou ČR pečlivě prohlížíme její současný tvar a její reliéf. Ukazujeme si, kde jsou velké řeky, velká města a kde pohoří. Děti pak ručně kreslí obrys naší země na větší papír. Chce to velkou trpělivost a pečlivost, aby si republika byla tvarově podobná. Pak do obrysu vepisují všechno, na co mohou být Češi hrdí – osobnosti, filmy, sportovci, umění, vynálezy atd.

Pro vysvětlení některých informací okolo státnosti ČR můžeme využít vzdělávací stránky http://www.mujiostat.cz/muj_stat.aspx.

Reflexe: U karty VLASTENECTVÍ si povídáme o tom, jak se v životě chová dobrý vlastenec a kdy se dá s vlastenectvím v životě začít. Je to hra dospělých nebo se týká i dětí? Co to je vlastenecké chování?

Autor: Pavla Příbylová

